

5

2022

MAY

ISSN 2091-554-3

VETERINARIYA MEDITSINASI

TIBBIYOT INSONNI,
VETERINARIYA INSONIYATNI ASRAYDI!

– Президентимизнинг беқиёс эътибори, меҳри туфайли Мўйноқ том маънода янги қиёфага кирди. Одамларнинг яшаш шароити тубдан яхшиланиб бормоқда. Устозу шогирдларнинг кайфияти, ветврачларнинг ўз вазифасига бўлган шижоатини айтмайсиз. Қўмита раисининг топшириқ ва буйруқлари эса ишимизни янада баракали бўлишини таъминляпти. Айти чоғда 20 нафар мўйноқлик ёшлар университетда ветврачликка ўқияпти. Улар катта билим ва маънавий куч бўлиб сафимизга қўшилса, ютуқларимиз янада ортади, – дейди Мўйноқ ветвраинария ва чорвачиликни ривожлантириш бўлими бошлиғи, бу йил 60 ёшни қаршилаган тажрибали ветврач Нурлибой Нуриимбетов.

Тахрир хайъати раиси:

Х.Б.Юнусов – СамДВЧБУ ректори,
б.ф.д., профессор

Тахрир хайъати:

Ж.Азимов – ЎЗР ФА академиги
А.И.Ятусевич – РФА академиги
Э.Д.Джавадов – РФА академиги
Ю.А.Юлдашбаев – РФА академиги
Д.А.Девришов – РФА мухбир аъзоси
Б.Норқобилов – *Ветеринария ва
чорвачиликни ривожлан-
тириш давлат
қўмитаси раиси*

А.Орипов – профессор
Ҳ.Салимов – профессор
Ш.Джаббаров – профессор
А.Даминов – профессор
Р.Давлатов – профессор
Қ.Норбоев – профессор
Б.Б.Бакиров – профессор
Н.Дилмуродов – профессор
Ф.Акрамова – б.ф.д., профессор
Б.Элмуродов – в.ф.д.
Н.Юлдашов – в.ф.д.
Х.Ниёзов – в.ф.д.
Б.Нарзиёв – в.ф.н., доцент
Х.Бозоров – в.ф.н., доцент
Р.Рўзикулов – в.ф.н., доцент
А.А.Белко – ВДВМА доценти
Д.Н.Федотов – ВДВМА доценти

Бош мухбир вази фасини**бажарувчи:**

Абдунаби АЛИҚУЛОВ

Мухаррир:

Дилшод Юлдашев

Дизайнер:

Хусан САФАРАЛИЕВ

Лойиҳа ташаббускори ва раҳбари:

Ўзбекистон Республикаси
Ветеринария ва чорвачиликни
ривожлантириш давлат қўмитаси
Муассислар:

Ўзбекистон Республикаси
Ветеринария ва чорвачиликни
ривожлантириш давлат қўмитаси,
“AGROZOOVETSERVIS”
масъулияти чекланган жамияти

Ўзбекистон Матбуот ва ахборот
агентлигида 2018 йил 2 февралда
0284-рақам билан рўйхатга олинган

Журнал 2007 йил сентябрдан
чоп этилмоқда

Манзил: 100070, Тошкент шаҳри,
Усмон Носир, 22.

Тахририят манзили: 100022, Тошкент
шаҳри, Кушбеги кўчаси, 22-уй
Тел.: 99 307-01-68,

Фақат телеграмм учун ☎ 97 770-22-35.

E-mail: zooveterinariya@mail.ru

Адади 3600.

Нашр индекси: 1162

Босишга рухсат этилди: 25.05.2022.

Бичими 60x84¹/₈. Офсет усулида чоп
этилди. 4,25 б.т. Буюртма № 14.

Баҳоси келишилган нарҳда.

© Veterinariya meditsinasi, #05 (174) 2022

“PRINT-MAKON” МЧЖ

босмаҳонасида чоп этилди.

Чилонзор тумани, 25 мавзе,

47-уй, 45-хонадон.

Ислоҳот мевалари

- С.Бердикулов – Инвестиция – самарадорлик демак 3
А.Даминов – Илм-фан таракқиёт локомотивидир 5

Бугуннинг гапи

- А. Аликулов – Қорақалпоғистон: чорвадорга елкадош
ветврачлар 6

Юқумли касалликлар

- S.F.Fayziyeva, Q.N.Norboyev – Бузоқлар диспепсиясида
ичакларнинг бактериял ко‘рсаткичлари 10
М.М.Сайидкулов, А.Г.Кошнеров, И.Дж.Мурзалиев –
Смешанное течение пневмоэнтеритов овец заразной этиологии .12

Юқумсиз касалликлар

- Q.N.Norboyev, H.N.Bektanova – Yosh itlarda raxit belgilari va
gematologik ko‘rsatkichlari 16

Паразитар касалликлар

- С.С.Мейлиев, А.О.Орипов, Н.Э.Йўлдошев – Қорамол ва
қўйларнинг асосий трематодозлари 18
Ш.Х.Қурбанов, Р.Қ.Нормаматов, М.У.Фармонов –
Трематодаларнинг таракқиёт босқичлари 21
К.Ш.Акрамов – Товуқларнинг асосий гельминтозлари 24

Ветеринария амалиёти ютуқлари ва муаммолари ечимлари

- Н.Юсупов – Органическое производство – будущее сельского
хозяйства 26

Ветеринария-санитария экспертизаси

- С.Ф. Холиқов, М.И.Хушназарова – Бройлер товуқлар
гўштининг ветеринария-санитария экспертизаси 29

Зоогиена

- О.Не‘matullayev, Y.Salimov – Xlorella suspenziyasining tovuqlar
tuxumdorligi va tuxum sifatiga ta‘siri 31
F.M.Қулдошев, М.Мирзанова, А.Холиқов – Куфестрол
препаратининг товуқлар тухум махсулдорлигига таъсири 32
N.B.Boysinova, F.B.Ibragimov – Broyler jo‘jalarining o‘shish va
rivojlanish ko‘rsatkichlariga probiotiklarning ta‘siri 34

Табрик

- Шухрат Эшматов – Касбга садоқатли ветврач 36

Хотира

- Баҳром Шерназаров – Билимдон ветврач эдилар 36

УДК.636.5:636.03:615

Ozod Ne'matullayev, *tayanch doktorant,*

Nigora Xo'jayeva, *magistr,*

Yunus Salimov, *v.f.d., ilmiy rahbar,*

Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti

XLORELLA SUSPENZIYASINING TOVUQLAR TUXUMDORLIGI VA TUXUM SIFATIGA TA'SIRI

Аннотация

В статье на основе экспериментов исследуется влияние суспензии хлореллы на овуляцию кур и качество яиц. Было обнаружено, что применение суспензии хлореллы к цыплятам увеличивает овуляцию на 16,5% по сравнению с контролем и вес яйца примерно на 15%.

Annotation

The article examines the effect of chlorella suspension on chicken ovulation and egg quality based on experiments. The application of chlorella suspension to chickens was found to increase ovulation by 16.5% compared to controls and egg weight by about 15%.

Kalit so'zlar: *xlorella, suspenziya, vitamin jamlamasi, Lomann sendi, gramm, foiz.*

Mavzuning dolzarbligi. Bugungi kunda aholining tobora o'sishi barobarida tabiiyki, oziq-ovqat mahsulotlariga bo'lgan talab va ehtiyoji ham oshib bormoqda. Mamlakatimiz aholisiga sifatli chorvachilik mahsulotlarini talab darajasida yetkazib berish, soha mutaxasislari oldida turgan asosiy vazifalardan biri. Ushbu vazifalarni bajarishga avvalambor innovatsion texnologiyalarga asoslangan holda chorva mollari va parrandalarni to'g'ri oziqlantirish, parvarishlash, saqlash va turli kasalliklardan himoyalash chora-tadbirlarini o'z vaqtida amalga oshirib borish orqali erishishimiz mumkin.

Parrandachilik sohasi ham aholiga parhez parranda go'shti va tuxum kabi iste'mol mahsulotlarini yetkazib berishda asosiy o'rinlarni egallab kelmoqda. Shu tufayli ushbu sohani yanada rivojlantirish bugungi kunda dolzarb hisoblanadi. Shu ma'noda bilan hozirgi kunda parrandachilikni qo'llab-quvvatlash va uni rivojlantirish maqsadida hukumatimiz tomonidan ko'plab chora-tadbirlar ishlab chiqilib, amalga oshirilmoqda. Xususan, Prezidentimizning 2022-yil 24-yanvardagi "Parrandachilik tarmog'ini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlashga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi qarori ham shular jumlasidandir.

Tadqiqot uslublari va joyi. Tadqiqotlar Qashqadaryo viloyati Kasbi tumanidagi "Paxlavon Muhammadali" agrofermasiga qarashli Lomann sendi zotli tuxumga kirgan 118 kunlik 180 bosh tovuqlarda o'tkazildi. Tovularning tuxumdorligi va tuxum og'irligi kunlik sanoq va

o'lchov tarozida, tuxum sifat ko'rsatkichlari esa Ovoskop yordamida va organoleptik usulda baholandi.

Tajribadagi tovuqlar 60 boshdan uch guruhga ajratildi. Birinchi tajriba guruhidagi 60 bosh tovuqlarga har kungi ozuqa ratsioniga qo'shimcha ravishda xlorella suspenziyasi berib borildi. Dozasi har bir boshga nisbatan kunlik 30 ml ni tashkil qildi. Ikkinchi tajribadagi 60 bosh tovuqlarga esa vitamin jamlanmasi tabiiy ravishda dozasi 1 litr suvga 1 ml vitamin aralashmasidan ichirilib borildi. Uchinchi guruhdagi 60 bosh tovuqlar nazorat guruhini tashkil qilib, ularga doimiy kunlik ratsion asosidagi ozuqa berib borildi. Tajribalar 60 kun davomida olib borildi.

Tadqiqot natijalari. Tajriba boshlanishidan oldin barcha tovuqlarning tirik vazni va tuxum og'irligi o'lchanib, nazoratdan o'tkazildi. Tovularning o'rtacha tirik vazni 1420,0-1530,0 grammni tashkil etdi. Tuxum og'irligi esa o'rtacha 45,2-47,1 gramm ekanligini ko'rsatdi.

Xlorella suspenziyasi qabul qilgan 1-tajriba guruhidagi tovuqlardan 60 kun davomida kunlik olingan tuxumlar soni o'rtacha 51,3 donani tashkil qilgan bo'lsa, 2-tajribadagi vitamin jamlamasi qabul qilgan tovuqlarda ushbu ko'rsatkich 48,2 dona, nazoratdagi tovuqlarda esa 44,1 donani tashkil qildi.

1-jadval ma'lumotlaridan ko'rinib turibdiki, xlorella suspenziyasi qabul qilgan tovuqlardan olingan tuxum nazoratdagilarga nisbatan 16,5 foizga, vitamin jamlamasi qabul qilgan tovuqlardan olingan tuxumlarga nisbatan esa 6,5 foizga yuqori bo'lganligini ko'rsatdi.

1-jadval.

T/r	1	2	3
Tajriba guruhlari	Xlorella suspenziyasi qabul qilgan tovuqlar	Vitamin jamlamasi qabul qilgan tovuqlar	Kunlik ozuqa ratsioni bo'yicha boqilgan nazoratdagi tovuqlar
Tovuq bosh soni (bosh)	60	60	60
Tajriba davomiyligi (kun)	60	60	60
Umumiy olingan tuxum soni (dona)	3082	2892	2646
Kunlik o'rtacha tuxum soni (dona)	51,3	48,2	44,1
Olingan tuxum (foiz)	85,6	80,4	73,5

T/r	Tajriba guruhlari	Umumiy olingan tuxumlarning o'rtacha og'irligi (gramm)	Har bir tuxumning o'rtacha og'irligi (gramm)	Nazorat guruhiga nisbatan foizda (foiz)
1	Xlorella suspenziyasi qabul qilgan tovuqlar	58,8-59,9	59,4	114,7
2	Vitamin jamlamasi qabul qilgan tovuqlar	56,3-57,3	56,8	109,6
3	Kunlik ozuqa ratsioni bo'yicha boqilgan nazoratdagi tovuqlar	51,2-52,1	51,8	100

Shuningdek, yakuniy tajriba va nazorat guruhlari tovuqlardan olingan har bir tuxumning o'rtacha og'irligi xlorella qabul qilgan tajriba guruhida 59,4 gramm, vitamin jamlamasi qabul qilgan tovuqlar tuxumi 56,8 gramm va nazoratdagi tuxumi esa 51,8 grammni tashkil etdi.

2-jadval ma'lumotlari xlorella qabul qilgan tovuqlardan olingan tuxumlarni og'irligi nazoratdagi tovuqlar tuxumi og'irligiga nisbatan qariyb 15 foizga yuqori ekanligini ko'rsatdi.

Shuningdek, tajriba va nazorat guruhi tovuqlaridan olingan tuxumlar Ovoskop yordamida sifat ko'rsatkichlari nazoratidan o'tkazildi.

Xlorella qabul qilgan tajriba tovuqlaridan olingan tuxumlar boshqa tajriba va nazorat guruhlaridan olingan tuxumlardan quyidagi ko'rsatkichlari bo'yicha farq qildi: tuxum qobig'ining nisbatan qattiqligi va butunligi, qobiqning tozaligi va tuxum ichida yot narsalarning yo'qligi, shu bilan birgalikda tuxum ichidagi havo kameraning balandligi 13 mm, oqsili esa zichlashgan bo'lib, yorug'likni yaxshi o'tkazdi. Tarkibida oqsil 34,4 grammni, sariqlik 18 grammni va qobig'i 7 grammni tashkil etdi.

Xulosalar

1. Xlorella suspenziyasi tovuqlarga qo'shimcha ravishda berilishi natijasida tuxumdorlik 16,5 % ga oshishiga hamda tuxum og'irligi esa 14,7 % ga yuqori bo'lishiga erishish mumkin.

2. Xlorella suspenziyasi qabul qilgan tovuqlardan olingan tuxumlarning sifat ko'rsatkichlari yuqori bo'lib, to'yimli parhez mahsulot olishga zamin yaratdi.

3. Xlorella suspenziyasini tuxum yo'nalishidagi tovuqlarga ozuqa ratsioniga qo'shimcha tabiiy biologik faol modda sifatida berish yuqori iqtisodiy samaradorlikka erishishga olib keldi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Богданов Н.И. Суспензия хлореллы в рационе сельскохозяйственных животных. Пенза, 2006.
2. Мельников С.С., Мананкина Е.Е. Использование хлореллы для кормления сельскохозяйственных животных // Наука и инновации. 2010. №8. С.40-43.
3. Salnikova M. Ya. Chlorella - a new type of food. - M.: Kolos, 1977. - p.87
4. Shaligo N.V., Melnikov S.S. Economically useful types of algae and their use in the national economy // Science and innovation. -2009. -№ 3. - p. 34-36.

УДК:636.5:619:615

Ф.М.Кулдошев, таянч докторант, Самарқанд давлат ветеринария медицинаси, чорвачилик ва биотехнологиялар университети Тошкент филиали,
М.Мирзанова, мустақил изланувчи, А.Холиқов, илмий раҳбар, в.ф.н., доцент,
Самарқанд давлат ветеринария медицинаси, чорвачилик ва биотехнологиялар университети

КУФЕСТРОЛ ПРЕПАРАТИНИНГ ТОВУҚЛАР ТУХУМ МАҲСУЛДОРЛИГИГА ТАЪСИРИ

Аннотация

В данной статье приведены данные о влиянии препарата куфестрола на продуктивность яиц и некоторые гематологические показатели.

Калит сўзлар: биостимулятор, куфестрол, гематология, "Ecomix", премикс, BIOBASE BK6190 анализатори, Mindray BA-88A анализатори, эритроцит, гемоглобин, умумий оқсил, глюкоза.

Summary

This article provides information on the effect of kufestrol on chicken egg productivity and some hematological parameters.

Мавзунинг долзарблиги. Паррандачилик чорвачиликнинг муҳим тармоғи бўлиб, тухум, парhez парранда гўшти ва гўшт маҳсулотлари, пат ва пар ишлаб чиқариш имкониятини беради. Шу сабабли паррандачилик хўжаликлари сонини кўпайтириш, улардан ра-

ционал фойдаланиш, товуқларнинг маҳсулдорлигини ошириш муҳим илмий ва амалий аҳамият касб этади.

Республикада паррандачилик соҳасида амалга оширилаётган туб ислохотлар натижасида йилдан-йилга паррандалар бош сони кўпайиб, маҳсулдорлиги